

Visuele herinnering om gedrag te beïnvloeden

GEDRAGSKENNIS VOOR EEN BETERE WATERKWALITEIT

Voor het verbeteren van de waterkwaliteit komen we er niet met alleen waterbeheermaatregelen. Een substantieel deel van de oplossing ligt in het verminderen van vervuiling door gedragsverandering. Maar hoe pak je dat aan?

AUTEURS: ESTHER DE WIT-DE VRIES, TINEKE DE BOER (WAGENINGEN UNIVERSITY & RESEARCH), STEF KOOP EN STEFANIE SALMON (KWR), KOEN VAN DER SWALUW EN ELINE ROORDINK (RIVM)

Met de huidige inzet gaat Nederland de stikstof- en fosfaat-normen voor het grond- en oppervlaktewater lang niet overal halen, zo blijkt uit de laatste evaluaties van de aanpak van de Kaderrichtlijn Water (KRW). Ook de groeiende hoeveelheden medicijnresten en 'nieuwe stoffen' in het water, zoals microplastics en PFAS, zijn een probleem. Voor het verbeteren van de waterkwaliteit is het nemen van waterbeheermaatregelen door waterbeheerders niet voldoende, er is daarnaast een brongerichte aanpak door gedragsverandering van andere actoren nodig. Dit gedrag moet je begrijpen om effectief beleid te voeren en een brongerichte aanpak te ontwikkelen.

De gedragswetenschappelijke bril

Het project 'Gedragswetenschappen' in de Kennisimpuls Waterkwaliteit (KIWK) heeft de afgelopen jaren laten zien hoe een gedragsaanpak kan worden ingezet om de waterkwaliteit te verbeteren. Zo leidt kennis en bewustzijn over problemen niet tot ander gedrag. Toch zet de watersector daar nog vaak op in. De watersector moet leren gebruik te maken van andere methoden om gedrag bij te sturen in de gewenste richting. Er zijn namelijk beproefde methoden om gedrag bij te sturen,

zoals het aanbieden van 'gewenste' opties. Of het veranderen van de sociale norm, oftewel wat je moet doen om 'erbij te horen'. Zoals: Eet jij nog plofkip?

Om nieuw gedrag een gewoonte te laten worden moet het vaak worden herhaald. Daarvoor helpt het om mensen geregeld aan het gewenste gedrag te herinneren. Dat kan bijvoorbeeld met visuele triggers (openingsfoto) of door het veranderen van een situatie, waardoor bewust een nieuwe keuze moet worden gemaakt.

Gedragsinterventies voor schoner water

In het KIWK-project zijn voor 3 voorbeeldketens elementen van een gedragsaanpak uitgewerkt: voor de mestketen, de medicijnketen en voor microplastics uit textiel. Deze geven inzicht in triggers voor gedrag en daarmee ingangen voor veranderingen. Op basis van die inzichten zijn vervolgens 3 voorbeelden van gedragsinterventies ontwikkeld.

[We beschrijven er hier 2, namelijk de mestketen en de medicijnketen. Over de microplastics in kleding is meer te vinden in het volledige artikel op [H₂O-Online](#) -red.]

Campagneposter

1. Mestketen

De ketenanalyse wees uit dat een verandering in het bodembeheer het meest effectief zou zijn om meststoffen in het oppervlaktewater te verminderen. En dat keuzes die agrariërs daarin maken vooral worden beïnvloed door adviseurs, afnemers, consumenten en de sociale omgeving. Leveranciers zijn belangrijke adviseurs; ze hebben echter een commercieel belang en geven meestal geen integraal, maar een productgericht advies. Dit terwijl goed bodembeheer vraagt om een integrale aanpak op basis van bodemanalyses en maatwerk. Zulk integraal maatwerkadvies kan worden gegeven door onafhankelijke adviseurs bijvoorbeeld van het kennisnetwerk BodemUP van ZLTO. Maar hoe de boeren hiervoor aan tafel te krijgen en daadwerkelijk mee te laten doen?

Er werden 2 interventies getest. De eerste was een uitnodigingsbrief, waarin werd aangesloten bij de belevingswereld van de boeren en de voordelen van deelname werden benadrukt. De tweede interventie mikte op het effect van herhaling en van persoonlijk contact. Twee weken na verzending van de brief werden de ontvangers gebeld met de vraag of ze mee wilden doen. Hierdoor werd de standaardreactie – niet reageren – uitgeschakeld en moest men bewust een keuze maken. Vooral deze tweede, persoonlijke aanpak bleek te werken. Een derde van de 'proefpersonen' stemde in met een gesprek, en uiteindelijk deden ruim 40 van de 300 aangeschreven boeren mee, in plaats van de 12 die op alleen de brief reageerden.

2. Medicijnketen

Voor de hoeveelheid medicijnresten die in het water terechtkomt is vooral het gedrag van de 11 miljoen Nederlanders van belang die regelmatig medicijnen gebruiken. In bijna alle apotheken kunnen ongebruikte medicijnen eenvoudig worden ingeleverd en er bestaan verschillende initiatieven om dit te stimuleren, zoals een landelijke inzamelingsweek. Dit levert al belangrijke winst op voor de waterkwaliteit.

Maar huidige campagnes zouden nog effectiever kunnen. Uit het KIWK-gedragsonderzoek blijkt dat goed afgestemde informatie in een flyer over het effect van medicijnresten in het water mensen motiveert om ongebruikte medicijnen in te leveren. Dit wordt verklaard doordat mensen zich na het lezen van de folder schuldiger zouden voelen als zij hun medicijnen verkeerd weggooiden; het versterkte dus een persoonlijke norm (maatstaf).

Gedagsbeïnvloeding op gang brengen

Behalve als startpunt van interventies geven geïntegreerde ketenstudies projectmanagers inzicht in de prikkels die leiden tot ongewenst of juist gewenst gedrag. Door communicatiemedewerkers eerder en strategisch te betrekken kunnen ze van grote toegevoegde waarde zijn bij de aanpak en verspreiding van gedragsverandering. Tot slot hebben bestuurders en management in de watersector een rol in het aanpakken van ongewenste prikkels in beleid of ketens. Zij kunnen en moeten die verantwoordelijkheid nemen, samen met partijen in en buiten de sector.

Een uitgebreide versie van dit artikel is te vinden op H₂O-Online. Het is te lezen door gebruik te maken van de QR-code of te kijken op www.h2owaternetwerk.nl (onder H₂O-vakartikelen).

SAMENVATTING

Dit artikel bespreekt ketenanalyses en gedragsinterventies in de mestketen, de medicijnketen en voor microplastics uit kledingtextiel. De experimenten tonen aan hoe gedragsinterventies op basis van gedragswetenschappelijke kennis een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan een betere waterkwaliteit. Hiervoor is brede samenwerking nodig in en buiten de watersector en met gedragswetenschappers.